

Wstęp

Tom drugi penologii ogólnej odwołuje się w szczególny sposób do opinii wyrażanych w klasycznych opracowaniach Bronisława Wróblewskiego i Leszka Lernella, zgodnie z którymi penologia powinna stanowić jedną z podstaw teoretycznych polityki kryminalnej. Lernell pisał:

Podstawowym bowiem zadaniem nauki polityki kryminalnej jest poszukiwanie najbardziej skutecznych metod i środków zapobiegania przestępczości, do których oczywiście należą kary kryminalne. Przedpolem do takich poszukiwań jest prowadzenie badań nad sensem, racją bytu kary kryminalnej. Do takich właśnie badań powołana jest penologia, która jest raczej niezbędnym wprowadzeniem do nauki polityki kryminalnej, a zarazem jej fundamentem teoretycznym¹.

Szerzej zagadnienie podstaw penologii i związanej z nimi teorii kary analizowałem w opracowaniu *Podstawy penologii. Teoria kary* z 2006 r.² Zakres i założenia penologii ogólnej w ramach nauk penalnych jako wykładu i pola badawczego przedstawiłem natomiast w tomie pierwszym zatytułowanym *Kara kryminalna jako ogólna kategoria instytucji prawnej i społecznej*³. Podstawę systematyzacji penologii ogólnej stanowi klasyfikacja

¹ Leszek Lernell, *Podstawowe zagadnienia penologii*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1977, s. 15.

² Jarosław Utrat-Milecki, *Podstawy penologii. Teoria kary*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2006.

³ Por. idem, *Penologia ogólna. Perspektywa integralnokulturowa*, t. 1: *Kara kryminalna jako ogólna kategoria instytucji prawnej i społecznej*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2022.

teorii i krytyki kary, jaką sformułowałem w pracy z 2010 r. *Kara. Teoria i kultura penalna: perspektywa integralnokulturowa*⁴.

W tomie pierwszym *Penologii ogólnej* przedstawiłem zakres, założenia i pojęcia penologii ogólnej, jej miejsce w naukach penalnych. Omówiłem podstawowe zagadnienia teoretyczne kary w nawiązaniu do przyjętej klasyfikacji kategorii deskryptywnych teorii kary, integralnokulturowej teorii kary oraz racjonalizacji imperatywnych kary. Kwestie omawiane w pierwszym tomie są fundamentalne dla określenia *differentia specifica* kary kryminalnej jako środka kontroli społecznej będącego przedmiotem odrębnych wykładów i badań. Zagadnienia poruszane w drugim tomie odnoszą się do podstaw teoretycznych polityki karnej. Podobnie jak kwestie przedstawione w tomie pierwszym podsumowują wyniki badań i analiz prowadzonych przeze mnie przez wiele lat. Tom drugi zawiera zarówno rozwinięcie rozważań z tomu pierwszego, jak i w pewnym zakresie ich uszczegółowienie w kontekście analiz teoretycznych podstaw polityki karnej.

Część z tych rozważań w różnych formach była też wcześniej poddawana pod dyskusję przez publikację wyników częściowych, co zaznaczam w przypisach. Istotne było, aby wyniki wieloletnich studiów udokumentowały całościowe podejście badawcze. Dopiero z tej perspektywy pozwalają na realizację zadania penologii, jakie określił dla niej Wróblewski.

W tomie drugim omawiam więc w ujęciu współczesnym zagadnienia (z uwzględnieniem ich historycznej genezy), które są moim zdaniem szczególnie ważne dla polityki kryminalnej. Na początku na wybranych, szczególnych przykładach historycznych zarysowuję kontekst rozwoju współczesnej polityki karnej. Wprowadzenie historyczne pozwala na ukazanie zarówno pewnej ciągłości samej idei kary kryminalnej, jak i fundamentalnych zmian, jakie nastąpiły w procesie karania w epoce nowożytnej. W szczególności tych zmian, które są wynikiem rozwoju idei praw człowieka i koncepcji demokratycznego państwa prawnego. Zagadnienia istotne współcześnie omawiam, podobnie jak w tomie pierwszym, w nawiązaniu do przyjętej klasyfikacji teorii i krytyki kary.

⁴ Por. idem, *Kara. Teoria i kultura penalna: perspektywa integralnokulturowa*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010.

Są to więc głównie analizy teoretyczne, a nie prezentacja różnych polityk karnych z perspektywy prawnoporównawczej.

W ramach opracowanej nowoczesnej klasyfikacji teorii i krytyki kary nawiązuję w tym tomie do kategorii instrumentalnych teorii kary, koncyliacyjnych teorii kary, humanistycznej krytyki praktyk penalnych, negacjonizmu penalnego oraz punitowności populistycznej. Podział treści między tomem pierwszym i drugim, mimo zarysowania już w tytułach dających się wyodrębnić ich specyficznych ram konstrukcyjnych, ma charakter umowny. Treści obu tomów wzajemnie się uzupełniają, tworzą w zamierzeniu autora spójną całość. Zawierają opartą na prowadzonych badaniach propozycję opisu oraz systematyzacji siatki pojęciowej związanej z badanymi zagadnieniami. W intencji mają bowiem przede wszystkim stanowić penologiczną podstawę teoretyczną analiz polityki karnej.